

GÖRÜŞ / OPINION

Mekânsal Müdahale Süreçleri ve Mücadele Pratikleri

Spatial Intervention Processes and Practices of Struggle

Tuba İnal Çekiç,¹ Erhan Kurtarır,² Ayşe Nur Ökten,² Senem Kozaman²

¹Ruhr Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Bochum, Almanya

²Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

ÖZ

Neo-liberal politikalar ekseninde, kentsel mekânın kentli ile etkileşim içinde biçimlenen ve kentliyi biçimlendiren bir alan olmaktan çıkıp, giderek bir iktidar alanına dönüştüğü; bu bağlamda da mekânın *muktedir*'in kimlik, mülkiyet ve gelecek tasavvuru üzerinden şekillendiğine şahit oluyoruz. Bu süreçte de katılım mekanizmalarının klientalizm temelinde yürütülmesi, katılım şansının elitlerin elinde olması; karar üretme iradesinin güçlüden yana gerçekleşmesi ve dolayısıyla kentlinin katılım talebinin karşılık bulamaması da beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkıyor. Toplum yararı hedefiyle süreçlere katılan ve muhalefet eden kesimler ötekileştirilirken zaten eşitsiz ve adaletsiz ilerleyen sürecin giderek daha da dengesizleştiği gözünüyoruz. Öte yandan, topluma egemen olan siyasal iklim, yerel katılım kültürü eksikliği ve sivil örgütlenmelerin içinde buldukları koşullar da planlama sürecine katılımın önündeki zorluklar olarak beliriyor. Bu yazı, kentsel aktörlerin bugünkü konumlarını katılımcı planlama anlayışı çerçevesinde Türkiye ve İstanbul üzerinden değerlendirmeyi amaçlıyor. Bu değerlendirmeyi yaparken; katılımcı gözlemler, alandaki derinlemesine ve odak grup görüşmeleri kılavuzumuz oldu. Böylece Türkiye'de değişen siyasal ve ekonomik konjonktürde, "kar amacı güden firmaya dönüşen" işletmeci yerel yönetimlerin müdahale ve buna karşı gelişen mücadele pratiklerinin dinamiğini yorumlamaya çalıştık.

Anahtar sözcükler: Katılımcı planlama; kent hakkı; mekansal planlama; yerel demokrasi.

ABSTRACT

Neo-liberal political axis transformed the urban space to a power field, which is supposed to be shaped by interaction with urban dwellers, and we are witnessing the transformation process of urban space depending on the ruling power's future vision. Klientalism carried out on the basis of participation mechanisms, decision making processes departing from the powerful stands as the reasons of failure of civic participatory experiences. On the other hand, prevailing political climate within the society, lack of local participation in culture and the status of civic organizations, appear to be the obstacles of participation in the planning processes. This article aims to evaluate the current position of the urban actors within the framework of participatory planning approach through Turkey and İstanbul. In making this assessment; participatory observation, in-depth interviews and focus group meetings in the area was our guide. Thus, in the changing political and economic conjuncture in Turkey, we tried to interpret the dynamics of interventions of the so-called "profit seeking organization" local governments and the resistance against this phenomena.

Keywords: spatial planning; right to the city; participatory planning; local democracy.

TUBİTAK tarafından desteklenen "Mekânsal Gelişmeyi Yönlendiren Planlama Kararlarına ve Süreçlerine Toplumsal Katılımın Yapısal ve İlişkisel Çözümlemesi" başlıklı 114K295 numaralı araştırma projesi kapsamında üretilmiştir.

Geliş tarihi: 17.03.2017 Kabul tarihi: 19.03.2017

Online yayımlanma tarihi: 20.03.2017

İletişim: Erhan Kurtarır. e-posta: erhankurtarir@gmail.com



TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş Olarak Kentsel Müdahale ve Mücadelenin Arka Planı

1980'li yıllardan başlayarak, küresel sermaye akışı kentsel merkezlere mega proje dalgaları olarak erişmekte (Fainstain (1994)'den aktaran N. Smith, 2002:94). Küresel kentler arasındaki rekabet ve uzmanlaşmış hizmetlere duyulan ihtiyaç, özellikle kent merkezlerinde hızlı ve yoğun dönüşüm sürecini tetikleyen bir unsur. Neil Smith (2002: 94), Londra'daki Canary Warf'dan Battery Park City'e kadar [...ya da İstanbul'a kadar] küresel sermayenin, soylulaşmanın genelleşmesindeki rolünü "kesin" olarak tanımlıyor. Swyngedouw, Moulaert ve Rodriguez AB kentlerindeki 13 "kentsel gelişme projesi"ni inceledikleri araştırmalarının sonucunda bu projelerin, buldukları kentlerin dinamiklerinden kopuk ve kendi içine kapalı düzenlemeler olduğunu söylüyorlar. Dahası neo-liberal kent politikasının ürünü olan ve katılımcı planlama söylemiyle pazarlanan bu projelerin gerçekte, yalnızca ekonomik-siyasal-profesyonel güçlerin ittifakıyla gerçekleştiğini; katılımcı planlama mekanizmasının sistematik olarak daha güçsüz toplumsal kümeleri karar alma sürecinin dışında bıraktığını saptıyorlar (Swyngedouw vd, 2002).

Böylece kentsel mekân orada yaşayanlarla etkileşim içinde biçimlenen ve yaşamı da biçimlendiren bir alan olmaktan çıkıp, giderek bir iktidar alanına dönüşüyor. Bu bağlamda, mekânın biçimlenişi artık bir etkileşim sürecinin ürünü olarak değil, *muktedir*'in kimlik, mülkiyet ve gelecek tasavvuru üzerinden gerçekleşiyor. Bu nedenle de; kentler her zaman olduğu gibi bugün de bir yanda egemenlerin projelerinin geliştiği yer, bir yandan da bu projelere karşı çıkanların mücadele yürüttüğü bir çatışma mekânı haline geliyor (Kohler ve Wissen, 2003; Mayer, 2000; Corcoran, 2003).

Diğer taraftan, küreselleşme dalgasının getirdiği ve gerektirdiği bir değişiklik de yönetim ve planlama erkindeki yerleşme. Kentlerin küresel yarışta çabuk karar vermeleri, yerel potansiyellerini daha kolay pazarlamaları için ulusal kurumlar yeterince esnek olmadılarından, yerelin sözcülerinin etkin aktörlere dönüşebildiği formüller yönetim kavramı içinde tartışılıyor.

Siyasal alanda merkezde toplanan yetkilerin yerel idarelere devri konuşulurken; akademinin de kent hakkı kavramı çerçevesinde katılımın kentin yönetimi boyutuna odaklandığını görüyoruz (Brenner and Theodore, 2002). Temsili demokrasi-den doğrudan demokrasiye dönüşümün hâkim olduğu siyasal iklimden etkilenen çatışmalı kentleşme sürecinde, uzlaştırıcı çözüm alternatifleri olarak iletişimsel ve katılımcı planlama yaklaşımlarının gündeme taşındığı bir süreç yaşıyoruz (Feinstein 2000, Monno and Khakee, 2012). Souza (2006), örgütlü

sivil toplumu kent sorunlarının asal çözüm kaynağı olarak tanımlarken; "devlet çoğu zaman birçok güç tarafından kontrol edilse de örgütlü sivil toplumun kent planlama ve kent yönetimi konusunda güçlü bir aktör olarak görülmesi gerekir", diyor. Sivil örgütlerin kimi zaman devletle beraber, kimi durumda devlete rağmen; hatta devletin karşısında yer almasının önemini vurguluyor.

Sivil toplumun rolünü önemseyen ve 'kar amacı güden firma' zihniyetine kapılmayan kimi yerel yönetimler, yarışmacı kent yönetimiyle hem toplumsal gelişme ve eşitlik ilkesi hem de yaşam kalitesi ve kentlinin tatmini açısından bazı başarılı sonuçlar alabiliyor. Bu kentlerde sürecin işleyişinde birkaç özellik göze çarpıyor: Dönüşüm müdahaleleri daha üst ölçekli stratejik kararlara uygun olarak yapılıyor. Kültür mirasının korunması, çevreye zarar verilmemesi; fiziksel ve toplumsal sürdürülebilirlik; toplumsal adalet, kamu yararı gibi temel ilkelere öncelik veriliyor. Müdahaleler çok uzun dönemli projeler olarak tasarlanıyor. Projenin ilan edilmesinden uygulanmasına kadar geçen süre içinde, kentlilerin karar verme sürecine aktif olarak katılabilmeleri için yönetsel düzenlemeler ve eğitim çalışmaları yapılıyor ve devlet bu işe bütçe ayırıyor¹. Proje nedeniyle iş yaşamında meydana gelecek değişikliklerden mağdur olmamaları için bölgedeki insan kaynağının eğitilmesi, işgücüne yeni nitelikler kazandırılması planlanıyor (Schraml ve Kleinszig, 2013). Kuşkusuz çıkar çatışmaları ve görüş ayrılıkları da oluyor. Fakat bu sorunlar çoğu zaman bilgi ve belgelerin denetime açık olmasının sağladığı şeffaflık ve katılımcı süreç içinde müzakereye dayalı demokratik yöntemler yoluyla çözümleniyor. Çözüm üretilemeyen durumlarda yargıya başvuruluyor².

Bunların gerçekleşmesi için tabandan örgütlenmenin kentsel gelişmenin ayrılmaz parçası olarak görülmesi önemli. Bu bağlamda Marcuse (2009) ise; kent hakkı üzerine temellenen bir kentleşme politikasının kentlinin memnuniyetsizliklerinin ortak köklerine inmek ve küresel olarak kentlilerin yükselen ortak taleplerini de göz önünde bulundurmamak durumunda olduğunu ifade ediyor. Bu bağlamda demokrasiyi derinleştirme ve katılımı yaygınlaştırma çabaları kentlerin ve tüm aktörlerin kılavuzu olarak beliriyor.

Mekânsal müdahalelere muhalefet ve ortak beklentiler adına sürdürülen mücadelenin, oldukça eskiye dayanan bir birikimi olmakla birlikte, son dönemde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de ve özellikle İstanbul'da da yeni bir yapıya kavuştuğunu söyleyebiliriz. Mevcut ağlar veya mahalle dernekleri üzerine kurulu toplum tabanlı örgütlerle yürüyen mücadele pratikleri ve yaşam alanlarını savunma çabaları kimi zaman kentin sahipleri adına yürütülen kent hakkı mücadelelerine dönüşüyor (Mayer, 2012; Kozaman ve Çekiç, 2014). Bu nok-

¹ (2013) Integrierte städtebauliche Entwicklungskonzepte in der Städtebauförderung. Eine Arbeitshilfe für Kommunen, Berlin: Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung (BMVBS).

² Berlin Planlama Sistemi ve katılım mekanizmalarına ilişkin yapılan araştırma ve Aralık, 2014'te çeşitli kurum ve sivil inisiyatiflerle yapılan görüşmelerden derlenmiştir. Görüşme yapılan kurumlara ilişkin bilgi kaynakçada verilmiştir.

tada, mekân üzerinden yürüyen çatışmanın değişmediğini ancak mekânsal müdahale-mücadele süreçlerinde aktörlerin ve bu aktörlerin yapısının zaman içinde değiştiğini söyleyebiliriz.

Son yirmi yıllık kentleşme sürecinde İstanbul'a baktığımızda, merkezdeki mahallelerin dönüşümüyle kentlilerin zorunlu olarak yerinden edildiğini; altyapı inşası, simgesel mimari yapılar ya da kentsel meydan düzenlemeleri niteliğindeki projelerle kültürel ve doğal değerlerin kaybına neden olduğunu, her geçen gün yeni örneklerle izliyoruz. Gerçekleştirilen ya da projelendirilen operasyonlar, siyasal ve ekonomik iktidarın mekânla ilişkisi açısından yukarıda anılan çözümler içine kolayca yerleştirilebilir nitelikte. Ancak sivil toplumun kentsel müdahale süreçlerindeki rolü açısından bakıldığında, İstanbul'daki dinamiklerin yerel özellikleriyle birlikte ele alınması gerektiğini görüyoruz. Bu yazı, kentsel aktörlerin bugünkü konumlarını katılımcı planlama anlayışı çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlıyor. Bu değerlendirmeyi yaparken; yürütmekte olduğumuz araştırma projesi kapsamındaki katılımcı gözlemlerden yola çıktık; alandaki derinlemesine ve odak grup görüşmelerinden yararlandık. Böylece Türkiye'de değişen siyasal ve ekonomik konjonktürde, "kar amacı güden firmaya dönüşen" işletmeciler yerel yönetimlerin müdahale ve buna karşı gelişen mücadele pratiklerinin dinamiğini yorumlamaya çalıştık.

Türkiye'de ve İstanbul'da Müdahalenin ve Mücadelenin Öğeleri

İstanbul'da kentsel müdahalelerin niteliğinin ve dinamiğinin incelenmesinde çeşitli etmenler ve aktörler üzerinde durmak gerekiyor: Planlama kurumunun yapısal sorunları; siyasal erkin kentsel gelişme vizyonu; karar verici ve uygulayıcı planlama kurumları olarak yerel yönetimlerin bilgi, personel, donanım vb. kapasite yetersizlikleri; planlama sürecinin işleyişindeki zamanlama, bilgi akışı, saydamlık, erişilebilirlik ve denetlenebilirlik sorunları; sivil toplumun örgütlenme sorunları; sivil toplumun katılım kapasitesi; siyasal ve toplumsal ortamdaki yoksulluk, belirsizlik ve güven eksikliği ya da korku. Sivil toplumun, kamunun karar alma süreçlerine katılması açısından yukarıda adı geçen etmenleri bir kaç başlık altında toplamak mümkün. Bir kaynakta bu kapsamdaki belirleyici öğeler şöyle toparlanmış: (a) tarihsel arka plan; (b) kurumsal düzenlemeler ve (c) bu amaca ayrılmış kaynakların varlığı (Casula, 2015). Bunlar, köklü kentsel örgütlenme kültürü olan toplumların genellikle sahip olduğu özelliklerdir. Bugün planlama ve kent yönetimi alanında tartışılan konu bu özelliklerin yetersiz olduğu durumlarda, hangi kurumsal ve finansal düzenlemeler yapılması gerektiğidir. O nedenle, çeşitli uluslararası örgütler yerel yönetimi ve halkın katılımını kolaylaştırmak için kamunun kullanabileceği

yol gösterici metinler yayınlamaktadırlar. BM'in 1996 yılında açıkladığı Yerel Yönetişim Raporu³; Yönetim Birlikleri'nin (Local Government Associations), katılımın sağlanması için yerel yönetimlere yol göstermek üzere yayınladığı monograf⁴; Avrupa Birliği'nin desantralizasyon, yönetim ve katılım için Avrupa'nın yaklaşımını açıkladığı metin bunlar arasında sayılabilir⁵.

Tarihsel arka plan ve kurumsal düzenlemeler perspektifinden bakıldığında Türkiye'nin yönetimin yerelleştirilmesi doğrultusundaki deneyiminin kısa ömürlü ve gelgitlerle dolu olduğu söylenebilir. Ülkedeki genel siyasal iklim, sürecin işleyişinde çok temel bir rol oynuyor.

Katılımın en temel göstergesi olan yerindenlik; ancak yerinden, yerelden, yerel inisiyatiflerin güçlendirilmiş demokratik karar mekanizmaları kurabilmesi ile mümkün olabilir. Ne var ki, gerek ortak-kamusal alanların kontrolü gerekse de planlama yetkileri bağlamında yerel yönetimlerin günümüzdeki yetki kısıtları ve bağımlılıkları göz önünde bulundurulduğunda, demokrasinin işleyebildiği bir yönetim sisteminden bahsedemiyoruz. Bu noktada; adem-i merkezîyet bu ülkede hiç zemin bulamamış olsa da, 1996 tarihli Habitat II sürecinde uzlaşılan bir konu olarak sunulması, imzalanan yerel demokrasiyi güçlendirmesi hedefleyen anlaşmaların varlığı ve yasal mevzuatta yapılan düzenlemelerin yerleşme adına atılan önemli adımlar olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bugün gelinen noktada Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda toplanan yetkilerle birlikte bu olumlu adımlardan geriye dönüldüğünü ve belediyelerin yetkilerinin giderek kısıtlandığını izliyoruz.

Yerel demokrasi sorunsalı bu gelişmeler sebebiyle bir türlü aşılacakken, sandıkla özdeşleştirilen çoğunlukçu demokrasi anlayışının popülerleşmesi ve kamusal alandaki ortak hakların güvence sınırlarının da daralmasıyla siyasal katılım hedeflerinin hükümünü yitirdiği söylenebilir. Özellikle söz konusu mekânsal planlama kararlarında, sayıca üstünlüğün egemen olduğu temsilî sistem içinde, doğrudan demokrasi seçeneğinin hiç tartışılmadığı nüfus ve ölçüğe ulaşılmasıyla, yerel demokrasinin imkânsız hale geldiği görülüyor.

Yozlaşma ve yolsuzluk her alana bulaşarak sistemleşmiş; kayırmacılık (klijantalizm) toplumsal süreçlere egemen bir yöntem haline gelmiştir. Kişisel çıkarlar için hukukun ve kuralların dışına çıkabilme hali süreçlerin doğru işletilmemesinin arkasında yatan temel neden olurken yapılan uygulamaları da meşruiyet tartışmasının dışına itebiliyor. Katılım mekanizmalarının klijantalizm temelinde yürütülmesi, katılım şansının elitlerin elinde olması; karar üretme iradesinin güçlüden yana gerçek-

³ (1996) Local Governance. Report of the United Nations Global Forum on Innovative Policies and Practices in Local Governance Gothenburg, Sweden, 23-27 September 1996. <https://publicadministration.un.org/publications/content/PDFs/E-Library%20Archives/1996%20Local%20Governance%20Report%20of%20the%20UNGF.pdf>.

⁴ Velasco, M. (2000) Promoting Participatory Local Governance (a monograph), The Hague: IULA, 1999.

⁵ Binder, J.K. et al (2015) Towards an EU approach to democratic local governance, decentralisation and territorial development (background paper), Project No. 2007/147439 - Version 1.

leşmesi ve dolayısıyla kentlinin katılımının karşılık bulamaması da beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkıyor. Bu süreçte toplum yararı hedefiyle süreçlere katılan ve muhalefet eden kesimler ötekileştirilirken zaten eşitsiz ve adaletsiz ilerleyen sürecin giderek daha da dengesizleştiği gözünüyoruz.

Karar alma mekanizmasında etkili ve sürecin işletilmesinde dengesizliğe neden olan temel etmenlerinden biri de yapay bir şekilde sunulan “zaman kıtlığı” argümanıdır. Mekânsal planlama ve kentsel gelişim, süreç odaklı bir eylem ve yönetim anlayışı gerektirir. Oysa bir an önce bitmesi gereken yatırımlar ve projeler dünyasında artık her şey derhal varılması istenilen sonuçlara odaklıdır. Yerel idarelerin “Hemen şimdi!” tavrında çok belirleyici biçimde hissedilen dürtü; bir şeylerin bitirilip vitrine çıkarılması gerekliliğidir. Ve bu algının yaratıldığı ortamda artık her şey aceledir ve hemen bitirilmelidir. Artık sürecin tüm aktörleri arasında basmakalıp söylemler üretilmiş ve yayılmıştır; “sürece odaklanıp hazırlanırsan geç kalırsın”, “hesap yaparsan işi geciktirirsin”, “işin mevzuatına takılırsan sonuca ulaşamazsın”. Hal böyleyken işin ilkeselliği, evrenselliği ve uzun erimli olma gerekliliği demode olgular olarak görülmekte ve terk edilmektedir.

Planlama otoritesinin durumu

Burada önemli bir diğer konu da yerel yönetimlerin katılım algısı ve katılımı örgütlenme potansiyelidir. Toplumdan gelen tepkiye siyasal erkin verdiği reaksiyon mekânsal müdahalede katılım mekanizmalarının seçimindeki en belirleyici süreçtir. Yönetimin tepkileri, farklı kesimler arasında iletişim kurulabilmesi, katılımın ön koşulu olan güven ortamının yaratılabilmesi açısından çok önemlidir. Oysa günümüzde planlama otoritesi için katılımın anlamı, yasada tanımlı olduğu kadarıyla gerekeni yapmakla, yani bir başka deyişle, genellikle itirazların dikkate alınmadığı “katılım toplantıları” düzenlemekle sınırlıdır. Bu anlayışın nedenini günümüzün toplumsal koşullarında bulabiliriz: İçinde bulunduğumuz kutuplaşmış siyasal iklimde; futbol takımı tutar gibi siyasi parti tutulan toplumsal ortamda, iktidarı elinde bulunduran parti, etkinliklerini yaparken kendisine oy verenleri, bağlılık gösterenleri ödüllendirmek üzere kararlar verebilmektedir. Gezi Parkı ve içinde bulunduğu Taksim Meydanı'na ilişkin proje ve planların tepeden inme biçimde geliştirilme, ilan edilme ve uygulama süreçleri bu ötekileştirme ve çatışma ortamının tipik bir örneğidir. (Ökten, Kurtarı, Çekiç; 2013)

Yerel otoritelerin katılım potansiyeli, sahip olduğu uzman kapasitesi ve altyapısıyla da ilişkilidir. Mevzuatın ve genel iklimin zorlayıcı olmadığı durumda, özellikle altyapı ve uzman kapasitesi de dar olan kurumlarda süreçlerin katılımçılıktan giderek uzaklaştığına şahit oluyoruz. Burada yasal mevzuat zorunlu tuttuğu halde şeffaf olmayan süreçlerin işletilmesi, planlama çalışmalarında ön analiz çalışmalarının doğru ve yeterli bilgiye

erişmeden eksik veriyle tamamlanması, giderek yozlaşan planlama sistemini yaratırken tüm meslek alanını saran öğrenilmiş çaresizliği derinleştiriyor.

Siyasal erkin ve planlama otoritesinin, planlamanın temel amacını kamu yararı ilkesinin dışına taşıyan bu yaklaşımı kuşkusuz kentnin diğer aktörlerini de etkiliyor. Yerel yönetimin kamu yararı, sosyal adalet ve refah toplumu ilkelerini bir kenara koymasıyla birlikte yerel mülk sahiplerinin beklentileri de dönüşüyor. Özel taşınmaz sahipleri de planlama sürecine aynı piyasa perspektifiyle yaklaşarak, ellerindeki mülkün daha yüksek yoğunlukla imar hakkı almasına öncelik veriyor. Bu olabilecek en yüksek rantın pazarlığını yapma eğiliminin çeşitli nedenlerini görebiliyoruz: Planlama otoritesinden halka yeterli bilgi akışı olmaması; piyasadaki yükselen eğilimleri yakalamak amacıyla yapay bir zaman kısıtlılığı yaratılması; üst plan kararlarının bir güvence oluşturamaması; yıllar boyunca ertelenerek yığılmış barınma hakkı ve mülkiyet sorunları nedeniyle temel hakların zedelenmesi.

Özel mülkiyete dönük müdahalede aktörlerin çoğunlukla ‘kısa vadeli çıkarlara odaklanmış rasyonel adam’ davranışı sergilediği görülürken, toplumsal yaşam alanlarına (toplumsal ve siyasal anlamdaki kamusal alanlara) dönük müdahale kararlarının farklı aktörlerde değişen tepkilere neden olduğunu görüyoruz. Plancı kurum, girişimci kamu kurumu ve girişimci-uygulamacı özel sermaye karşısında mücadele eden aktörlerin mücadele zemini -müdahalenin niteliğine bağlı olarak- sadece yerel topluluklar ile sınırlı kalabildiği gibi küreselleşen ağ yapısına da sahip olabiliyor. Süreçteki aktör ve ağ yapısı değişince, kaçınılmaz olarak sürecin kendisi de değişiyor.

Ve mücadele alanı

Toplumsal katılım olanağının giderek zayıfladığı ya da bireysel katılımın ön plana çıktığı bugünkü ortamda, bir yandan da çok sayıda mahalle ve kentsel mücadele gruplarının da örgütlendiğine tanıklık ediyoruz. Kentsel hareketler, yeni birlikliklerin oluşabileceği ve dayanışma temelli mücadele biçiminin geliştirildiği bir toplumsal mücadele zemini olarak tanımlanır. İstanbul'daki kentsel mücadele örgütlenmesinin de bu alandaki uluslararası örneklerden ve özellikle Gezi sürecinden aktarılan deneyimlerden etkilendiğini söyleyebiliriz. Burada söz konusu olan dayanışma ağlarının kurulduğu, ilişkilerin ve örgütlenme pratiklerinin teknolojinin sunduğu imkânlarla daha da geliştiği ve bilginin edinilmesinin, paylaşımının ve dolaşımının daha hızlı olduğu bir deneyimdir.

Ancak tüm bu dayanışma ağları da kendi içinde çeşitli kurumsallaşma problemleri barındırıyor. Örneğin müdahale tarafında olduğu gibi mücadele sahasında da bir liderlik ve kişiselleştirme sorunsalı gözlemliyoruz. Kurumlar ve ağlar, eylemlerini kişiler üzerinden tanımlar ve sürdürürken; mekanı savunmak

için mücadele edenler de kendi kahramanlarını yaratıp bu mücadeleye arenasına gönderiyorlar. Bir yanda müdahalenin iktidarı tek elde toplanırken, diğer yanda mücadele ağlarının da kimi zaman iktidar adacıklarını oluşturduğunu ve kişilere indirgenmediğini söyleyebiliriz. Bu sistem ortak emeğe ve ortak değerlere dayanmak yerine kişilere bağımlı devam ettiği için sürdürülebilir olmaktan da uzaklaşma riski taşıyor. Altyapı sorunu da bu örgütlenmeleri etkiliyor. Pek çok derneğin mekânı ve sürekli çalışan bir elemanı olmadığını; kurumsallaşmada sorunlar yaşadığını görüyoruz. Öyle ki, birçok formel veya formel olmayan örgütlenme ancak kişisel ağlar üzerinden yürütülebiliyor. Sivil toplumun sürdürülebilirliğinde bütçenin önemi çok açıkken, örneğin üye aidatı toplayamayan sivil toplum kuruluşu kurumsal bir yapıya dönüşmek üzere herhangi bir kalıcı yatırım yapamıyor. Sabit giderlerin (telefon, mekan, ofis çalışanı gibi) karşılanmadığı, iletişim kanallarının canlı tutulmadığı, sürekli çalışan uzmanlardan oluşan bir yapı oluşturulmadığı sürece tüm sivil toplum eylemliliği, kişilere ve bu kişilerin özverisine bağlı bir ortamda ancak devam edebiliyor denilebilir. Böylece de kurumsal olması beklenen ilişkiler ve etkinlikler kişiler üzerinden yürür hale geliyor.

Meslek odaları gibi kuruluşların kente yapılan yanlışlara karşı mücadelesindeki farklılığı ve üstlendiği rolün ayrışmasının temel nedenlerinden biri de kurumsallaşma kapasitesindeki farkıdır. Bu kuruluşlar da aidat toplamada ve bu meşru finans kaynağını kullanmakta sıkıntı yaşıyor olsalar da diğer gelirlerle ayakta kalmayı başaran ve kurumsallaşmasını tamamlayan yapılar olarak birey temelli yapının az da olsa dışında kalabiliyorlar. Tüm mücadele sürecinde etkin rol üstlenen meslek odaları kendilerini bu süreçte hukuk mücadelesine adanırken meslek alanını geliştirme çabalarını ister istemez geri planda bırakmak zorunda kalmaktadır.

Sivil toplumun dayanışma ağlarının oluşumundaki bir başka sorun alanı da, aynı zamanda ağların kurulmasında temel belirleyici unsurlar olan, güven eksikliği ve korku algısıdır. Bunun nedenlerinden biri 'örgütlülük' olgusuna karşı duyulan güvensizliktir. Kimi durumda bir şeylerin değişeceğine olan inançsızlık, kimi durumda da siyasi kutuplaşmanın yarattığı ötekileştirme kültürü; dahası, tahakküme karşı mücadele eden her aklın da sistem için tehdit olarak yaftalanması, farklı düşünen kesimlerin birlikte düşünme ve hareket etmesinin önündeki zorluklar olarak karşımızda duruyor.

Sonuç Yerine

Planlamayı katılım açısından incelediğimizde İstanbul'da hem yerel yönetim, hem kentli birey, hem de sivil örgütlenme cephelerinde yapısal sorunlar olduğunu görüyoruz. Öncelikle uzun erimli stratejik planlar, temel ilkeler ve öncelikler açısından belirsizliklerle dolu bir tablo ile karşı karşıyayız. Bu tablodaki en belirgin özellik ise her şeyin her an değişebilme

olasılığıdır. Ayrıca, siyasal erkin mekânsal değişim süreçleri için katılımcı bir planlama vizyonuna sahip olmaması da katılım ortamının en temel ve çözülmesi zor sorunudur. Planlama yetkileri giderek merkezileşirken planlama kararlarında kamu yararı yerine piyasanın belirleyiciliği ve sermaye ilişkileri öne çıkıyor. Dolayısıyla, kuruluş amacı kamu yararına çalışmak; alt gelir grupları için ucuz konut üretmek olan TOKİ, kamu mülkiyetindeki toprakların bir planda kamusal alan olarak ayrılmasına, piyasa ekonomisinin gerekleri açısından karşı çıkabiliyor. *Kamu yararı yerine kar odaklı* kentsel gelişme anlayışı, katılım potansiyelini arttıracak konuların merkezi ve yerel yönetimin gündemlerinde hiç yer almamasını açıklıyor: kamuda şeffaflığın sağlanması, bilginin erişilebilir olması, göstermelik toplantılar düzenlemek yerine birlikte düşünmek için çaba gösterilmesi; kentlilerin katılım potansiyelinin geliştirilmesi için gerekli yatırımların yapılması, katılımcı çalışmaların somut olarak desteklenmesi... Bunlara ek olarak, sık sık yapılan mevzuat değişiklikleri; adalet kurumuna olan güveni sarsan dava prosedürleri de katılım ortamına zarar veren faktörler olarak eklenebilir.

Öte yandan, topluma egemen olan siyasal iklim, yerel katılım kültürü eksikliği ve sivil örgütlenmelerin içinde buldukları koşullar da planlama sürecine katılımın önündeki zorluklar olarak beliriyor. Sivil toplum örgütleri kentin ve kentlinin geleceği için uzun erimli ve köklü katılım çalışmaları yerine, sürekli kamu kesiminden gelen sürprizlerle baş etme telaşında bırakılıyor. Mücadelecilerin deyişle, burada STK'lar toplumun elindeki değerleri (doğal çevre, kültürel miras, yaşam kalitesi vb.) kaybetmemesi için nefes nefese bir sivil mücadele veriyor. Bu telaş içinde, sivil toplum örgütleri asıl katılımını sağlamak istedikleri toplumsal kesimlerle dil birliği kurmakta zorlanıyor. Dil birliği kurmak için gereken zaman, ortam ve olanak çoğu zaman bulunmuyor. Uzun zamana yayılması ve hem uzmanların hem de kentlilerin kendilerini adayarak başarabilecekleri ortak çalışmalar gerçekleştirilemiyor. Şeffaflık, bilgi paylaşımı, hesap sorulabilirlik gibi demokratik katılım koşulları sivil toplum örgütlerinin bünyesinde de yeterince geliştirilemiyor.

Hal böyle olunca günümüzün siyasal-kültürel ortamında toplumun sıradan bireyleri için katılım veya katılmak, mücadele ve direnmek anlamını taşıyor. Kentsel müdahalelere karşı, gelecekteki mağduriyete ya da yaratılmış mağduriyetlere karşı verilen mücadeleye dönüşüyor.

KAYNAKLAR

- Binder, J.K. et al (2007) Towards an EU approach to democratic local governance, decentralisation and territorial development (background paper), Project No. 2007/147439 - Version 1; https://www.google.com.tr/url?sa=t&rcct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiR6-OT9snSAhUHWcWkHY11CVUQFggZMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.3csc.it%2Findex.php%3Foption%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_download%26gid%3D144%26Itemid%3D125&usq=AFQjCNFqJplaPScShTPLPxGKn1pxmjTxA&sig2=PFp10WotqBe_sRqfO8Wv8g&bvm=bv.149397726,bs.2,d.bGg
- Brenner, N., ve Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of "actually existing neoliberalism". *Antipode*, 34(3), 349-379.
- Brenner, N., ve Theodore, N., eds (2002). *Spaces of Neo liberalism. Urban Restructuring in North America and Western Europe*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Casula, M. (2015) Opportunity Structures for Citizens' Participation in Italian Regions: A Case Study, *Journal of Public Deliberation*, 11 (2), Article 6, <http://www.publicdeliberation.net/jpd/vol11/iss2/art6>
- CCR/CEMR (2008) Towards an EU approach to democratic local governance, decentralisation and territorial development. Response of the Council of European Municipalities and Regions (CEMR) to the European Commission's issues paper, June 2008. (Erişim tarihi: 08.03.2017) http://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/Towards_an_EU_approach_to_democratic_local_governance_fr.pdf
- Corcoran, M.P. (2002), "Place Attachment and Community Sentiment in Marginalised Neighbourhoods: A European Case Study", *Canadian Journal of Urban Research*, vol. 11, no. 1, pp. 47.
- Fainstein, Susan S, (2000) New Directions in Planning Theory, *Urban Affairs Review*, 35: 451-478.
- Kozaman, S., İnal Çekiç, T. (2015), Kentsel Mekânı Biçimlendirmede Toplum Tabanlı Örgütlenmenin Rolü: Berlin Örneği, *Bahar 2015*, Sayı:53, *Mimarist Dergisi*, ss. 94-100
- Köhler, B. and Wissen, M. (2003), Globalizing protest: urban conflicts and the global social movements. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27: 942-951. doi:10.1111/j.0309-1317.2003.00493.x
- Mayer, M. (2000) Social movements in European cities: transitions from the 1970s to the 1990s, in *Cities in contemporary Europe*, A.Bagnascoand, P.LeGalés (Eds.), Cambridge University Press, Cambridge, 131-152.
- Marcelo Lopes de Souza (2006) Social movements as 'critical urban planning' agents, *City*, 10:3, 327-342, DOI: 10.1080/13604810600982347
- Monno, V., & Khakee, A. (2012). Tokenism or political activism? Some reflections on participatory planning. *International Planning Studies*, 17(1), 85-101.
- Ökten, Ayşe Nur; Erhan Kurtarı ve Tuba nal Çekiç (2013). "Katılımın Yokluğunda Gezi'de Direniş", *Planlama Dergisi*, TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) Şehir Plancıları Odası Yayını, C. 23, S. 1, s. 45-51.
- Peter Marcuse (2009) From critical urban theory to the right to the city, *City*, 13:2-3, 185-197, DOI: 10.1080/13604810902982177
- Smith, N. (2002) New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. Brenner, N., & Theodore, N., eds (2002) içinde Chapter 4, s.80-103.
- Swyngedouw, E., Moulaert, F., Rodriguez, A. (2002) Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy, Brenner, N., & Theodore, N., eds (2002) içinde Chapter 9, s.226-7.
- Velasco, M. (2000) Promoting Participatory Local Governance (a monograph), The Hague: IULA, 1999.

Berlin'de Gerçekleştirilen Mülakatlar

Mayıs ve Aralık 2014 tarihlerinde Berlinde katılım süreçlerinde etkin roller üstlenen çeşitli kurum temsilcileriyle görüşülmüştür. Bu temsilcilerin kurumları görüşme sırasıyla şu şekildedir: Kent Bahçeleri ve Gerilla Bahçeleri hareketleri, %100 Tempelhofer Feld Girişimi, Humboldt Üniversitesi Kent Sosyolojisi Bölümü, Serbest plancı, Berlin Teknik Üniversitesi, Metropolitan Planlama Enstitüsü, Treptow Köpenick Belediyesi Planlama Departmanı Müdürü, Kreuzberg Mahalle Komitesi, Kreuzberg Belediyesi Meclisi İmar Komisyonu, Kreuzberg Belediyesi Wrangelkiez Mahalle Yönetimi (Quartiers Management), Neuköln Belediyesi Donaus Strasse-Nord Mahalle Yönetimi (Quartiers Management).